

СИНТАКСОНОМІЯ МОХОВОЇ РОСЛИННОСТІ

УДК 582.32:581.526.42/45 (477)

ГАПОН С.В.

ДВНЗ Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, Полтава 36003, Україна
e-mail: gaponsv58@gmail.com

БРІОУГРУПОВАННЯ УКРАЇНИ: СТАН ТА НАПРЯМКИ ВИВЧЕННЯ

Дослідження мохових угруповань та бріосинтаксономія є важливим напрямком розвитку сучасної бріології. Бріосинтаксономічний напрямок в Україні бере свій початок ще з початку минулого століття. Піонерною науковою роботою є праця О. Сапегіна (1910), в якій автор розглядав мохові обростання як окремі одиниці рослинного покриву та наводив результати їх класифікації. Спроба детальної поетапної історії становлення бріосинтаксономічного напрямку в Україні була наведена нами раніше (Гапон, 2011). У його розвитку можна виділити два напрямки: перший – становлення різних підходів до розуміння суті мохових угруповань; другий – вибір різних методів щодо їх класифікації.

Велику увагу дослідженню мохових угруповань приділила відомий український бріолог – Купава Остапівна Улична. У низці її праць (1955, 1973, 1980, 1981; Улична та ін., 1989), проаналізовано історичний розвиток суті поняття бріоугруповань, так і підходів до їхньої класифікації.

Спочатку автор розглядає мохові угруповання як синузії, виділяючи їх за екологічними особливостями та субстратною приуроченістю. У своїй кандидатській дисертації (Улична, 1955), автор виділяє мохові синузії району Карпатських та Прикарпатських лісів, Західного Лісостепу (в межах Чернівецької обл.) та наводить класифікацію бріоугруповань. Такого розуміння поняття мохових угруповань як синузії дотримується і відомий український бріолог Лариса Яківна Партика (1966), у вивченні мохових угруповань Криму, схемі класифікації мохових синузій та їх характеристиці. Значно пізніше К.О. Улична змінює підхід до виділення мохових синузій, а саме виділяє їх за відмінностями в формах росту та життєвих формах (Улична, 1973, 1980, 1981).

У роботі «Про синузії мохоподібних» (1978) відомий український бріолог Михайло Федосійович Бойко наводить аналіз літератури щодо поняття мохових угруповань та класифікує мохові синузії Лівобережного Полісся України за відмінами в життєвих формах мохів.

Отже, на цьому етапі бріосинтаксономічного напрямку дослідження мохових угруповань маємо розрізнені дані, які стосуються Карпат, Прикарпаття, Західного Лісостепу, Лівобережного Полісся та Криму. Нами було продовжено цей напрямок вивчення мохових угруповань на прикладі Парасоцького лісу (Полтавська обл., Лівобережний Лісостеп України (Гапон, 1992).

70-80 роки ХХ століття розвитку вітчизняної фітоценології ознаменувалися переходом українських фітоценологів на засади еколого-флористичної класифікації на основі методу Браун-Бланке. Зібраний нами раніше бріофітоценологічний матеріал, підданий обробці за методом Браун-Бланке, дав можливість виділити 9 фітоценонів: одну епіфітну асоціацію та 8 безрангових угруповань (Гапон та ін.,

1998). Подальші дослідження бріоугруповань Лісостепу України та результати їх класифікації відображені у низці наших робіт (Гапон, 2001, 2002, 2004–2006, 2008–2011). Підсумки дослідження мохової рослинності Лісостепу України наведено у «Синтаксономії мохової рослинності» України (Лісостеп), (Гапон, 2014).

Питанню вивчення та класифікації епігейних бріоугруповань півдня України (в межах Степової зони) присвячена низка праць бріологів та ліхенологів Херсонської наукової школи під керівництвом М.Ф. Бойка (Ходосовцев, Бойко, 2011 та ін., 2011 а, б; Ходосовцев, Бойко, 2012).

Результати досліджень бріоугруповань України є в роботах Рабик І.В. та ін. (2010), Барсукова О.О. (2015), Рагуліної М.С. (2015), Лобачевської О.В., Карпінець Л.І. (2017), Карпінець Л.І. (2017). Структурі і динаміці бріофітних угруповань на девастованих землях Львівщини присвячена робота І.В. Рабик зі співавторами (Рабик, Данилків, Щербаченко, 2010). Барсуков О.О. вивчає склад та закономірності поширення епіфітних мохових угруповань у м. Харкові (2015). М.С. Рагуліною (2015), при встановленні участі мохоподібних у процесах самовідновлення техногенно порушених екосистем Волино-Поділля та Передкарпаття, наведено результати класифікації мохових угруповань за еколого-флористичною класифікацією та вибудовано їх екологічні ряди у низці сукцесій бріофітного покриву. Біоморфологічній та екологічній структурі бріофітних угруповань на території породних відвалів Червоноградського гірничо-промислового району присвячена робота Лобачевської О.В., Карпінець Л.І. (2017). Детальна характеристика епігейних бріоугруповань є в роботі Л.І. Карпінець (2017), присвяченій їхній участі в ренатуралізаційних процесах на породних відвалах вугільних

шахт Червоноградського гірничопромислового району (Львівська обл).

Напрямок вивчення бріоугруповань урбоєкосистем був продовжений в роботах Ю.В. Гапона (Гапон Ю., 2017, 2018), а також в роботі відомих українських вчених В.М. Вірченка та В.А. Онищенко (Онищенко, Вірченко, 2020).

Результати вивчення та класифікації бріоугруповань за еколого-флористичною класифікацією в Україні знайшли своє відображення в низці послідуєчих праць: С.В. Гапон (2014–2017; 2021); С.В. Гапон, Ю.В. Гапон (2018, 2020, 2021); Ю. Гапон (2017, 2018, 2021); Продромусі рослинності України (2019), відомого українського геоботаніка Я.П. Дідуха (2019).

У результаті бріосинтаксономічних досліджень встановлено, що виявлені бріоценози України належать до 11 класів, 14 порядків, 20 союзів, 48 асоціацій, 35 субасоціацій та 23 безрангових угруповань мохової рослинності.

Отже, в українській бріології, на сьогодні, виділяються два напрямки дослідження бріоугруповань. Мохові угруповання розглядаються:

1) як самостійні структурні елементи рослинного покриву – бріоценози і класифікуються за еколого-флористичною класифікацією;

2) як бріофітні синузії в складі бріофітного та загального рослинного покриву.

Територіально Україна ще недостатньо охоплена бріосинтаксономічними дослідженнями.

Таким чином, на сьогодні, детальне вивчення бріоугруповань та їх класифікація в Україні є своєчасним та має вагомий науковий цінність.

GAPON S.V.

BRIOCOMMUNITIES OF UKRAINE: STATE AND

DIRECTIONS OF STUDY

The results and directions of studying briocommunities of Ukraine are given. The classification scheme of moss vegetation contains 11 classes, 14 orders, 20 unions, 48 associations, 35 sub-associations and 23 rankless groups.

УДК 582.32:581.526.42/45 (477)

¹ГАПОН Ю.В., ²ГАПОН С.В., ³ФЕЛЬБАБА-КЛУШИНА Л.М.

¹ДНЗ Полтавське вище міжрегіональне професійне училище, вул. Маршала Бірюзова, 64 а, Полтава 36007, Україна

²ДВНЗ Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, Полтава 36003, Україна

³ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Університетська 14, Ужгород 88000, Україна

РОЛЬ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДІВ *ORTHOTRICHUM* HEDW. ТА *NYGOLMIELLA* HOLMEN & E. WARNCKE В УТВОРЕННІ МОХОВИХ УГРУПОВАНЬ УРБООКОСИСТЕМ

Моховий покрив в урбоекосистемах є складовою частиною загального рослинного покриву і відіграє помітну роль в його формуванні. Окремі родини бріобіонтів та їх представники демонструють різну фітоценотичну активність при формуванні мохових угруповань. Вони заслуговують на детальне вивчення і є об'єктом сучасних бріологічних досліджень. Тому метою нашої роботи і було вивчення епіфітних мохових угруповань, які сформовані видами мохів родів *Orthotrichum* та *Nygolmiella* на прикладі двох